

בכורות ד'

משנה

כהנים ולוים פטורין מקל וחומר, אם פטרו את של ישראל במדבר, דין הוא שיפטרו את של עצמן.

גמרא

אביי א' אם בהמתם הפקיעה של ישראל במדבר דין שתפקיע את של עצמם
הגמרא הבינה, שהמשנה אומרת שהכהנים והלויים עצמם פטרו את פטרי חמוריהם של ישראל במדבר. שואלת הגמרא, האם הם עצמם פטרו, הרי אדם פטר אדם, הלויים פטרו את הבכורים של בני ישראל, ובהמה פטרה בהמה, הכבשים שלהם פטרו את פטרי חמורים של ישראל. כמו שכתוב: "קח את הלויים תחת כל בכור בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם?" אמר אביי, המשנה אומרת שבהמתם של כהנים ולוים פטורה מקל וחומר. אם בהמתם של לויים הפקיעה בהמה של ישראל במדבר, דין הוא שתפקיע את של עצמם.

רבא אמר אם הפקיעו את בכורי ישראל לא יפקיעו את עצמם!
אמר לו רבא, הרי במשנה שנינו אם פטרו, הם עצמם פטרו! ועוד, אם נאמר שלומדים בקל וחומר הכהנים והלויים יפטרו אפילו מבכור בהמה טהורה. שהרי בהמה טהורה שלהם הפקיעה את בהמת ישראל. והרי שנינו במשנה שלא נפטרו מבכור בהמה טהורה, אלא מפדיון הבן ופטר חמור³²? אלא אמר רבא, שלא דורשים את הקל וחומר על בהמה³³. והמשנה אומרת שכהנים ולוים עצמם פטורים מפדיון הבן מקל וחומר. אם קדושתם של פשוטי הלויים הפקיעה את קדושת בכורי ישראל במדבר, האם לא יפקיעו את

32 וי"ל שר' חנינא נקט לקמן מה שיכול לנהוג עכשיו. ועוד יש לפרש מה טעם פודה וחוזר ופודה משום ששה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמור של ישראל במדבר. אבל מה שפטר שה אחד של בן לוי במדבר כמה בכורות בהמה טהורה של ישראל לא נהג אלא באותה שעה. שעכשיו אין להם פדיון אלא יש בהם קדושת הגוף. ואביי סבר שלענין טהורה שיש בהן קדושת מזבח לא שייך לומר פטורין את של עצמן מן ק"ו שפוטרין של ישראל. ששל כהנים ולוים קרובים לצד מזבח יותר משל ישראל. תוס'.

33 רש"י פי' שרבא אינו לומד את הק"ו של אביי מפני שלא דורשים ק"ו גבי בהמה מפ' שממה שצריכים להקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם ללמוד שכל שאינו בכור אדם אינו בכור בהמה טמאה. ש"מ שהק"ו לא ניתן להדרש לגבי בהמה. ואין הלשון משמע כפירושו ונ"ל שטעמו של רבא הוא ששייך לעשות ק"ו דווקא באדם שקדושת הלויה גורמת הפקעת בכורה. אבל לא שייך לעשות ק"ו בבהמה שאין קדושת השה של לויים גורמת הפקעת בכור בהמה שאין בו קדושה. ותוס'.

של עצמם!³⁴

שואלת הגמרא, מנין לומדים את הדין בבהמה, שכהנים ולויים נפטרו מפטר חמור? עונה הגמרא, מהכתוב: "אֶךְ פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה, וכל שאינו בבכור אדם אינו בבכור בהמה טמאה.

אמר רב ספרא לאביי, לדברך שאמרת שדורשים קל וחומר על הבהמה. רק בן לוי שהיה לו שה במדבר שהפקיע את פטרי החמורים שהיו במדבר יפקיע, שלא היה לו שה לא יפקיע. ובין לדברך ובין לדברי רבא שלומדים קל וחומר באדם. כהן ולוי בן חדש יפקיע, כמו שבן לוי פשוט בן חדש הפקיע את קדושת בכורות בני ישראל³⁵! בכור פחות מבן חדש שהפשוט שלו לא הפקיע את קדושת בכור ישראל לא יפקע קדושת עצמו, ולמה במדבר בכורי לויים שהיו פחותים מבן חדש לא נפדו בכסף. וכן, לוי שילדה מישראל לא תפקע קדושת בכור של בנה, שהרי לא נמנו במדבר אלא זכרים, אבל הנקבות לא הפקיעו כלום. והרי רב אדא בר אבהה אמר שלויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים?

קדושת בכור תלויה בפטר רחם
אלא אומרת הגמרא, קושיה זו אינה קשה. כמו שמר בנו של רב יוסף אמר משמו של רבא, שלומדים מהכתוב: "קִדָּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם" שקדושת בכור תלויה בפטר רחם. וכיון שהרחם היא של לוייה הולכים אחר האם לענין חמישה סלעים, גם בן לוייה פטור.

שואלת הגמרא, האם אהרן שלא היה באותו מנין, כמו ששנינו בברייתא שיש ניקוד על אהרן שבחומש הפקודים מפני שלא היה באותו מנין, לא הוא ולא בהמותיו שלא הפקיעו

הלויים הוקשו זה לזה וכהנים נקראו לויים

34 רש"י פירש שלרבא פוטריין במשנה מדבר בפדיון הבן. וקשה שמדובר בפטר חמור. ופר"ת שהמשנה או' כהנים ולויים פטורין מפדיון פטר חמור, מה טעם שהם עצמן פטורין מק"ו. ולכן לומדים לבהמה טמאה ממה שהוקשה לאדם. ולשון הכי קאמר ק"ק לפי' זה. תוס'.

35 לא אמר בלוי בכור בן חדש שהפקיע בכור ישראל יפקע, שאין בכור מפקיע בכור. אלא בן חדש שיש כח ללויות שבו להפקיע בכורות ישראל, יפקע בכורת עצמו, כיון שכיוצא בו בפשוט מפקיע בכורות ישראל. אבל אותו שהיה פחות מבן חדש באותה שעה לא תפקיע בכורת של עצמן, ואע"פ שאחרי כן נעשה בן חדש. וכן לבכורות משם ואילך כיון שבאותה שעה לא מפקיע גם לדורות כמו שדורשים בסמוך והיו בהוייתן יהו. תוס'

את בכורי ישראל, לא יפקע פטר חמורים שלו³⁶? ואומרת הגמרא שהכתוב "הַלְוִיִּם" הקיש את כל הלויים זה לזה. וגם הכהנים נקראו לויים והוקשו ללויים. כמו שאמר רבי יהושע בן לוי, שהכהנים נקראו לויים בעשרים וארבעה מקומות. "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צְדֻק" הוא אחד מהם.

לדורות "והיו לי הלויים" בהוייתם שואלת הגמרא, מנין לומדים שבכורי כהנים יהיו ולויים יפטרו לדורות, הרי מהקל וחומר

לומדים רק שהיו פטורים במדבר? אומרת הגמרא, נלמד מהכתוב: "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם" בהוייתם יהיו. ושואלת הגמרא על מה שאמרו שבן לוי שהיה לו ששה שהפקיע יפקע. מנין שפטרי חמורים של ישראל נפטרו בששה של בן לוי? אמר רב חסדא שנאמר כסף לדורות, בבכור אדם "וּפְדוּיָו מִפֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְפְּךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים". ונאמר שזה לדורות, "וְכָל פֶּטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה". כמו שכסף האמור לדורות בו פדו לדורות, בו פדו לאותה שעה "וְלִקְחָתָּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת". אף שזה האמור לדורות בו פדו לדורות, בו פדו באותה שעה.

ושואלת הגמרא מה לכסף שפודים בו הקדשות ומעשר שני, ולכן פדו בו בכורות במדבר כמו לדורות, אבל בששה לא פודים הקדשות³⁷? אלא לומדים מהכתוב: "אֵךְ פֶּדֶה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה". כמו שבכור אדם לא חלקת בין לדורות בין לאותה שעה בכסף, אף בהמה טמאה לא תחלוק בו בין לדורות בין לאותה שעה בששה.

רבי חנינא אמר, שזה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי פטרי חמורים מישראל. ואמר אביי, תדע שבכורי בהמת ישראל לא נמנו, ממה שהכתוב לא מנה את העודפים בבהמה כמו שמנה באדם את מאתים שבעים ושלושה העודפים. שואלת הגמרא, אולי לא היו לישראלים בהמות רבות? עונה הגמרא, שהכתוב אומר: "וּמִקְנֶה רֶב הָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלְבְנֵי גֵד עָצוּם מְאֹד". שואלת הגמרא, אפילו שלבני

36 רש"י פי' ואהרן שלא היה באותו מנין לא הוא ולא בהמותיו שלא הפקיעו בכורי ישראל לא לפקעו בכורה ידידה. משמע שרוצה להקשות שלא יפקע בכורת עצמו. וא"א לומר כן שאהרן לא היה בכור שמרים היתה גדולה ממנו בג' שנים. תוס'.

37 אע"ג שהקדש נפדה בששה וכל דבר חוץ מעבד וקרקע ושטר, הוא מטעם שששה כסף ככסף ולא מטעם שש. אבל פטר חמור נפדה בששה כל דהו ובשאר בשויו כמו שא' לקמן. תוס'.

ראובן וגד היה מקנה רב, אולי לא היה רב כל כך עד שהבכורות של בהמת ישראל היו עודפים על הפשוטים של בהמות הלויים? אומרת הגמרא, נאמר: "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם" בהמה אחת תחת הרבה בהמות. שואלת הגמרא, אולי נפרש את המלה "בהמת" בהמות של הלויים, כמו שכתוב בספר יונה "ובהמה רבה"? עונה הגמרא, שאם כן היה צריך להיות כתוב או בהמה תחת בהמה, או בהמתם תחת בהמתם. כיון שהכתוב שינה וכתב "בהמת הלויים תחת בהמתם" משמע שבהמה אחת של הלויים פטרה בהמות רבות של ישראל. ואמר רבא, ששנינו כדברי רבי חנינא במשנתנו, ופודה בו פעמים הרבה. אם לאחר שנתן את השה לכהן קנה ממנו את השה חוזר ופודה בו פטר חמור אחר³⁸. ורבי חנינא מפרש את הטעם של המשנה, מהו הטעם שפודה בו פעמים הרבה משום ששה אחד של בן לוי פוטר כמה פטרי חמורים של ישראל.

ר"א קדשו בכורות במדבר דל"א מביאה הגמרא, שנחלקו מה היה עם הבכורות לא קדשו שנוולדו במדבר. רבי יוחנן אמר קדשו, שהרי

התורה אמרה: "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא". וריש לקיש אמר לא קדשו בכורות במדבר³⁹ שכתוב: "והיה כי יביאך ואחר כך כתוב "והעברת כל פטר רחם" ו"כל פטר שגר בהמה". ומכאן שהבכורות שנוולדו במדבר לא קדשו.

עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בבכורות שיצאו

הקשה רבי יוחנן, ממה ששנינו, עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בבכורות, ומכאן שבכורות קדשו במדבר? אמר לו ריש לקיש, שהעבודה היתה באותם בכורות שיצאו ממצרים. וכן מסתבר, שאם לא נאמר כך והעבודה היתה בבכורות שנוולדו במדבר, האם בן שנה ראוי לעבוד עבודה? שואלת הגמרא, מה היתה הקושיה של רבי יוחנן? עונה הגמרא,

38 רש"י מפ' ופודה בו פעמים הרבה אם חזר וקנאו מיד כהן אחר שנתנו לו חוזר ופודה בו פטר חמור אחר. ור"ת מפ' שמדובר על ספק ששנינו לקמן (ד"ט.) אחת בכרה ואחת לא בכרה ילדה זכר ונקבה מפריש והוא לעצמו. ובספק זה שלא יצא מידו הוצרך לומר שחוזר ופודה בו ספק אחר פעמים הרבה. אבל בוודאי אי אפשר לומר פודה וחוזר ופודה כל זמן שהוא ביד ישראל ולא נתן. שהרי שנינו לקמן (ט.) שתי חמורות שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן. תוס'.

39 לא קדשו בכורות במדבר לא בכור אדם ולא בכור בהמה. ומה שהק' לעיל אפי' מבכור בהמה טהורה ליפטרו דהא בהמה טהורה ידיהו הפקיעה בהמת ישראל הטהורה אין זה אליבא דריש לקיש לפי סברתו של עכשיו. אבל לפי מסקנא דלקמן הוקדשו בחומש הפקודים ואחר כך פסקו ניתא. תוס'.

אותו היום קרבו נדרים ונדות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות מאותו היום הקשה רבי יוחנן ממה ששנינו בברייתא, אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם בישראל נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות? אמר ריש לקיש לרבי יוחנן, מדובר באותם שיצאו ממצרים. וממה ששנינו בברייתא שהקריבו באותו היום, ומיכן ואילך לא הקריבו⁴⁰. אפשר ללמוד שלא קדשו בכורות במדבר. ויש אומרים שריש לקיש הקשה לרבי יוחנן ממה ששנינו בברייתא, אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם ישראל נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות. באותו היום אבל מיכן ואילך לא? עונה הגמרא, שהברייתא אומרת, שמאותו היום ואילך הקריבו נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות. והחידוש הוא, שמאותו היום הקריבו, אבל מקודם לא הקריבו, מפני שלא מקריבים חובות בבמת יחיד.

40 ואע"ג דנדרים ונדבות קרוב משם ואילך, נקט אותו היום משום בכורות. תוס'.

אלא יש לשנות את דברי רבי יוחנן וריש לקיש בצורה אחרת. רבי יוחנן אמר שהבכורות קדשו במדבר ולא פסקו, וריש לקיש אמר קדשו, ופסקו משעת החשבון של חומש הפקודים ואילך⁴¹.

41 לפי מסקנא זו לא נאמרו הקושיות דלעיל. וכה"ג בפ' החולץ (יבמות דף לה: ושם) גבי אלמנה מעוברת ובפרק קמא דחגיגה (דף ז.) ופרק המפלת (נדה דף כד.) גבי פניו מוסמסין ובמקומות רבים. תוס'.

